

Feliks Prusak

Sytuacja ustrojowo-prawna wyodrębnionych wojskowych służb specjalnych

Zeszyty Prawnicze 12/1, 55-78

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

FELIKS PRUSAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

SYTUACJA USTROJOWO-PRAWNA WYODRĘBNIONYCH WOJSKOWYCH SŁUŻB SPECJALNYCH

1. Przedstawiona w innej publikacji¹ prezentacja wojskowych służb specjalnych wymaga obecnie pogłębienia segmentowego. Nie sprostą tej potrzebie jedynie ogólne określenie sytuacji organizacyjno-prawnej w ogóle polskich służb specjalnych, bowiem zostało ono zorientowane na prezentację generalizującą i uwzględnienie pozycji jedynie wcześniejszych wojskowych służb informacyjnych².

Zmiana ustrojowa oraz znaczące modyfikacje stanu prawnego, a także przeobrażenia organizacyjne odnośnych służb w ostatnich latach, jak również wzmożone zainteresowanie społeczne i aktywność konstytucyjnych organów ochrony prawnej wywołują potrzebę określenia pozycji ustrojowej oraz płaszczyzny kompetencyjnej wyodrębnionych organizacyjnie wojskowych służb specjalnych.

Konieczne jest imienne rozpoznanie wojskowych służb specjalnych oraz ustalenie ich organizacyjnej tożsamości, a także określenie ich obszaru kompetencyjnego. Pożądane jest dlatego zarówno wskazanie podstawy normatywnej ich działania, jak również wyjaśnienie przewidzianej formuły aktywności.

¹ Por. F. PRUSAK, *Służby specjalne*, [w:] *Organy bezpieczeństwa państwa*”, Warszawa 2012.

² Por. S. HOC, *Sytuacja organizacyjno-prawna polskich służb specjalnych*, «WPP» 3/2002, s. 32-56.

Rozpoznanie ich pozycji ustrojowej i organizacji resortowej oraz prerogatyw i zasad funkcjonowania tych służb specjalnych jest możliwe jedynie poprzez odwołanie się do ustawodawstwa i przepisów wykonawczych poszczególnych ustaw kompetencyjnych. Problematyka ich imiennego rozpoznania oraz systematyzacji kompetencyjnej ma ogromne znaczenie praworządnościowe.

2. Porządkując na wstępie wypada ustalić, czy wojskowe służby specjalne są wyłącznie militarną, czy również policyjną formacją, oraz czy można je określić jako organy wyspecjalizowanej administracji państwa, również w kategoriach organów ścigania, czy wyłącznie w obszarze organów ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego³.

Pojęcie służby specjalne (w terminologii wywiadowczej) obejmuje, najogólniej, zbiorcze określenie wszystkich służb wywiadowczych (cywilnych i wojskowych) oraz innych służb bezpieczeństwa, których działalność odbiega od zwykłej praktyki policyjnej, a do których należą: wywiady, kontrwywiady (cywilne i wojskowe), specjalne jednostki antyterrorystyczne do walki z narkomanią oraz służby bezpieczeństwa zajmujące się ochroną przedstawicieli państw obcych, ważnych budynków (instytucje rządowe, przedstawicielstwa dyplomatyczne, lotniska itp.), interesów ekonomicznych oraz specjalne formacje w ramach policji czy policji dla cudzoziemców itp. W szczególności będą to wszystkie służby, które są uprawnione do podejmowania działań operacyjno-rozpoznawczych. W ujęciu wąskim rozumienia tego okre-

³ Por. F. PRUSAK, *Systematyzacja kompetencyjna organów ścigania karnego*, «Prok. i Pr.» 3/2012; J. DOBKOWSKI, *Organizacja i funkcjonowanie administracji publicznej*, Olsztyn 2004; TENŻE, *Pozycja prawnoustrojowa służb, inspekcji i straży*, Warszawa 2007; H. DOMINICZAK, *Organy Bezpieczeństwa PRL 1944-1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa; A. MISIUK, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008; Ł. SKONECZNY, *Rola Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, «Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego» 1/2009; S. SUŁOWSKI, *W poszukiwaniu definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, «Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego» 1/2009; B. WIŚNIEWSKI, S. ZALEWSKI, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko Biala 2006.

ślenia są to służby specjalne wskazane wprost w jednoznacznej ustawie regulującej prerogatywy poszczególnej służby. Pod pojęciem służb specjalnych należy więc pojmować instytucje, a nawet formacje o ściśle określonym profilu działania, wynikającym z istoty danej formacji oraz z powierzonych zadań i podporządkowanej temu strukturze organizacyjnej⁴.

Uwzględniając powyższe, nie można pomijać oczywistego faktu, że służby specjalne występują w kategoriach państwowego organu administracji specjalnej (wojskowej czy policyjnej). W takiej konwencji normatywnej służby specjalne prawnie legitymują się jako specjalny organ administracji wyodrębniony w strukturach administracji państwa, które wszelako są wyposażone we władztwo administracyjne i które posiadają ustawowo przyznane prerogatywy. Działają one przy tym w strukturach pomocniczej jednostki organu administracji, jaką stanowi urząd odpowiedniego ministra czy szefa służby albo agencji, wykonujący zadania zlecone przez ten organ i działające w prawnie określonych jego strukturach.

Organ administracji publicznej w literaturze powszechnie jest określany jako wyodrębniona część struktury organizacyjnej państwa (lub samorządu terytorialnego) wraz z przypisanymi kompetencjami powołanej w celu realizacji norm prawa w sposób i ze skutkami określonymi w prawie⁵. Dodać trzeba, że organ ten działa w imieniu i na rachunek państwa oraz korzysta ze środków typowych dla władczego działania.

Lokalizując służby specjalne w kategoriach działań administracji rządowej państwa, trzeba stwierdzić, że mieszczą się one w kategoriach ochrony bezpieczeństwa (wewnętrznego i zewnętrznego) państwa oraz w kategoriach policyjnej ochrony ładu i porządku publicznego. Warto

⁴ Por. S. Hoc, *op. cit.*, s. 42.

⁵ Por. J. TRZCIŃSKI, *Pojęcie konstytucyjnego organu państwa socjalistycznego*, Warszawa 1974; ponadto zob. Encyklopedia prawa (praca zbiorowa), Warszawa 2004, s. 479; J. DOBKOWSKI, *Organizacja i funkcjonowanie administracji publicznej*, Olsztyn 2004.

odnotować, że S. Hoc⁶, koncentrując uwagę na prawnej reorganizacji służb specjalnych, traktuje rozszerzając ich kompetencje i określa ich zadania w zakresie służby bezpieczeństwa, ale uwzględnia również kompetencje śledcze i policyjne. Inny autor, S. Zalewski⁷, prezentuje opinię o przynależności służb specjalnych do systemu bezpieczeństwa państwa.

Blizsza wszelako analiza problemu pozwala antycypująco ustalić, że płaszczyzna policyjnej ochrony ładu i porządku publicznego nie jest wyznacznikiem tożsamości omawianych służb specjalnych.

3. Odnosząc się do tych uwarunkowań, można przyjąć, że w profilu działania służb specjalnych zdecydowanie ustawia się je w kategoriach podstawowych zadań zapewnienia w państwie bezpieczeństwa. Semantycznie i leksykalnie jest oczywiste, że bezpieczeństwo oznacza poczucie braku istnienia zagrożenia oraz gwarancje jego zachowania i możliwość spokojnego rozwoju. Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą każdego człowieka oraz podstawową potrzebą państwa. Jego brak wywołuje poczucie zagrożenia. Zagrożenia mogą być skierowane na zewnątrz i do wewnątrz; adekwatnie więc powinny być skierowane działania w celu ich likwidowania.

Bezpieczeństwo publiczne jest rozumiane jako idealny stan braku zagrożenia w życiu zbiorowości i jednostek⁸. Bezpieczeństwem publicznym jest już samo dążenie do ochrony, a więc stan gotowości właściwych organów administracji publicznej (wojskowej oraz cywilnej)

⁶ Por. S. Hoc, *op. cit.*, s. 32 i n., ponadto J. LARECKI, *Wielki leksykon służb specjalnych świata*, Warszawa 2007; zob. ponadto J. JASKIERNIA, *Konstytucyjna konstrukcja kompetencyjna organów władzy wykonawczej w obszarze bezpieczeństwa państwa a propozycje zmian w polskiej ustawie zasadniczej*, «Kwartalnik WSBiO» 1-2/2008; S. ZALEWSKI, *Służby specjalne w państwie demokratycznym*, Warszawa 2002.

⁷ Por. S. ZALEWSKI, *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa RP*, Warszawa 1998 (praca niepublikowana) – (cyt. za S. Hoc, *op. cit.*); Ł. SKONECZNY, *Rola Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, «Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego» 1/2009; zob. ponadto A. MISIUK, *Ewolucja służb specjalnych w Polsce*, «Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego» 2010 (wyd. specj.)

⁸ Zob. m. in. *Encyklopedia prawa* (praca zbiorowa), *op. cit.*, s. 48.

do bezzwłocznego i skutecznego powstrzymywania działań godzących w dobro państwa oraz porządek publiczny, a także w zdrowie, życie i mienie obywateli.

Wyróżnia się różne jego kategorie, m.in. bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo narodowe czy bezpieczeństwo publiczne⁹. Bezpieczeństwo państwa to międzynarodowe (w skali regionu lub świata) i narodowe bezpieczeństwo (jako stan zorganizowanej obrony i ochrony przed zagrożeniami, czyli stosunek potencjału obronnego do zagrożeń).

Czynnikami wpływającymi na bezpieczeństwo państwa są determinanty: gospodarcze, finansowe, militarne, informacyjne. Bezpieczeństwo państwa obejmuje wartości tego rodzaju, jak zapewnienie jego trwania w integralności terytorialnej i politycznej niezależności. Wartością jego jest również zakres gwarantowanych praw i swobód obywatelskich oraz standard życia i perspektywy rozwoju. Bezpieczeństwo publiczne może być rozumiane jako idealny stan braku zagrożenia w życiu zbiorowości i jednostek. Utożsamiane w tym sensie są też dążenia do jego ochrony. Chodzi najogólniej o stan gotowości właściwych organów do przeciwdziałania zagrożeniom oraz do powstrzymywania działań godzących w dobro państwa, porządek publiczny oraz w życie, zdrowie i mienie obywateli. Bezpieczeństwo narodowe jest stanem uzyskanym w rezultacie odpowiednio zorganizowanej obrony przed zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi (zewnętrznymi i wewnętrznymi) przy użyciu sił i środków pochodzących od państwa. Wyróżnia się bezpieczeństwo zewnętrzne i bezpieczeństwo wewnętrzne. Obszary te są wzajemnie powiązane w płaszczyźnie stosunku do obszaru państwa. Jest to po prostu ogół uwarunkowań chroniących suwerenność państwa, życie i zdrowie obywateli i mienie oraz majątek narodowy.

Niewątpliwie jest, że w każdym razie istotne jest bezpieczeństwo zewnętrzne i bezpieczeństwo wewnętrzne oraz zapewnienie porząd-

⁹ Por. Encyklopedia prawa (praca zbiorowa), *op. cit.*, s. 48; S. SUŁOWSKI, *W poszukiwaniu definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, «Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego» 1/2009.

ku konstytucyjnego państwa, jak również zabezpieczenie porządku publicznego.

Rozpowszechniona jest klasyfikacja służb specjalnych na służby informacyjno-wywiadowcze oraz służby policyjno-prewencyjne. Zadaniem tych pierwszych jest zdobywanie i gromadzenie oraz analizowanie informacji (jawnych i niejawnych), a także dezinformowanie analogicznych służb obcych. Wywiad bowiem to jeden ze sposobów rozpoznania strategicznego przez państwo, polegający właśnie na pozyskiwaniu istotnych wiadomości politycznych, wojskowych i gospodarczych. Truizmem jest stwierdzenie, że wywiad generalnie możemy podzielić na wywiad tzw. biały zajmujący się zdobywaniem i analizą informacji jawnych oraz tzw. wywiad czarny zajmujący się nielegalnym zbieraniem informacji niejawnych. W tym kontekście można przyjąć, że będą funkcjonować właśnie różne rodzaje wywiadu państwowego realizowanego poprzez jego służby informacyjno-wywiadowcze. Wymienić tutaj trzeba przede wszystkim wywiad wojskowy do którego zadań należy m. in. rozpracowywanie struktur, kadry i rodzajów obcych sił zbrojnych, procesów modernizacji, nowych technik czy innych osiągnięć naukowych w dziedzinie obronności obcych sił zbrojnych oraz gromadzenie i przetwarzanie oraz systematyzacja (jak również ochrona dystrybucji) tych informacji, a także wymienić jeszcze trzeba wywiad wewnętrzny, który obejmuje gromadzenie informacji dotyczących podmiotów krajowych ze względu na istnienie możliwości tego rodzaju, że ich działalność stwarza sytuację zagrażającą bezpieczeństwu wewnętrznemu państwa.

Wspomniane uprzednio służby policyjno-prewencyjne mają z kolei za zadanie zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, zarówno w sensie bezpieczeństwa osobistego obywateli, jak i w płaszczyźnie znacznego zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności władzy.

4. Określenie pozycji ustrojowej i natury prawnej wyodrębnionych wojskowych służb specjalnych wymaga odwołania się do podstawy prawnej ich działania.

Konstytucja RP, deklarując dyrektywę porządku prawnego i praworządności w państwie, kształtuje ustrój wedle monteskiuszow-

skiego trójpodziału władzy (art. 10). Oznacza to, że lokalizacja ustrojowa organów administracji oraz porządku publicznego, a także służb specjalnych, jest przypisana do władzy wykonawczej w państwie (egzekutywa).

Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (tj. Dz.U. z 2007 r. Nr 65, poz. 437 ze zm.) określa z kolei zakres działań administracji rządowej i właściwość odnośnego ministra kierującego danym działem (art. 1), dopuszczając zresztą odstępstwo na rzecz kompetencji innego organu (art. 4).

Rozbudowana klasyfikacja działów administracji rządowej (art. 5) wydziela m.in. administrację publiczną, obronę narodową, sprawy wewnętrzne. Dział klasyfikacyjny „obrona narodowa” obejmuje w czasie pokoju sprawy obrony Państwa oraz Sił Zbrojnych, udziału RP w wojskowych przedsięwzięciach organizacji międzynarodowych oraz w zakresie wywiązywania się z zobowiązań militarnych (art. 19). Dział klasyfikacyjny „sprawy wewnętrzne” obejmuje sprawy m. in. ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (art. 29). Działalność nieobjęta wskazanym zakresem administracji rządowej wykonywana m.in. przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencję Wywiadu oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne ogarnia nadzorem Prezes Rady Ministrów (art. 33^a).

5. Porządek prawny w państwie wymaga dokonania uprzedniej prezentacji rządowego Kolegium do Spraw Służb Specjalnych, bo legitymizuje ono praworządnościowe zaplecze działania wszystkich wyodrębnionych służb specjalnych (cywilnych i wojskowych).

Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (tj. Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154 ze zm.) reguluje tytułowe służby, ale jednocześnie rozszerzając sytuuje kompetencje wskazanego Kolegium do Spraw Służb Specjalnych (art. 11-13).

Kolegium do Spraw Służb Specjalnych działa przy Radzie Ministrów jako organ opiniotawczo-doradczy w sprawach programowania, nadzorowania i koordynowania działalności służb specjalnych tj. ABW, AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby

Wywiadu Wojskowego i Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz podejmowanych dla ochrony bezpieczeństwa państwa działań Policji, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, Służby Więziennej, Biura Ochrony Rządu, Służby Celnej, urzędów skarbowych, izb skarbowych, organów kontroli skarbowej, organów informacji finansowej oraz służb rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Kolegium do Spraw Służb Specjalnych ma określone ustawowo i bardzo rozbudowane treściowo (art. 12 ust. 1 cyt. ustawy o ABW i AW) zadania. Dotyczą one formułowania ocen lub wyrażania opinii w sprawach: 1) powoływania i odwoływania Szefa ABW, Szefa AW, Szefa Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Szefa Służby Wywiadu Wojskowego oraz Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego; 2) kierunków i planów działania służb specjalnych; 3) szczegółowych projektów budżetów służb specjalnych przed rozpatrzeniem ich przez Radę Ministrów; 4) projektów aktów normatywnych i innych dokumentów, powierzonych im zadań zgodnie z kierunkami i planami działania tych służb; 5) rocznych sprawozdań przedstawianych przez Szefów z działalności podległych im służb specjalnych; 6) koordynowania działalności ABW, AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego i Centralnego Biura Antykorupcyjnego, a także działalności służb specjalnych z Policją, Strażą Graniczną, Żandarmerią Wojskową, Biurem Ochrony Rządu, Służbą Celną, urzędami skarbowymi, izbami skarbowymi, organami kontroli skarbowej, organami informacji finansowej i służbami rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich współdziałania w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa państwa; 7) współdziałania organów administracji rządowej, organów samorządu terytorialnego, instytucji państwowych oraz przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej ze służbami specjalnymi; 9) współdziałania służb specjalnych z właściwymi organami i służbami innych państw; 10) organizacji wymiany informacji istotnych dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej pomiędzy organami administracji rządowej; 11) ochrony informacji niejawnych dotyczących: a) zagrożeń o zasięgu ogólnokrajowym w zakresie ochrony informacji niejawnych, b) sposobów postępowania w sytuacji zagro-

zenia o zasięgu ogólnokrajowym, powstałej wskutek ujawnienia informacji niejawnych oraz dokonywania oceny skutków ujawnienia takich informacji, c) projektów aktów normatywnych i innych dokumentów rządowych dotyczących ochrony informacji niejawnych, d) innych spraw zalecanych przez Radę Ministrów lub Prezesa Rady Ministrów oraz wnoszonych przez ministrów w zakresie realizacji zadań związanych z ochroną informacji niejawnych.

Kolegium do Spraw Służb Specjalnych jest organem kolegialnym. Skład tego organu został określony ustawowo (art. 12 ust. 2 cyt. ustawy o ABW i AW). W skład tego personalnie rozszerzonego organu wchodzi: 1) przewodniczący – Prezes Rady Ministrów; 2) Sekretarz Kolegium do Spraw Służb Specjalnych; 3) członkowie: a) minister właściwy do spraw wewnętrznych, b) minister właściwy do spraw zagranicznych, c) minister obrony narodowej, d) minister właściwy do spraw finansów publicznych, e) Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego; 4) minister – członek Rady Ministrów właściwy do spraw koordynowania działalności służb specjalnych, jeżeli został wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów.

Z przepisów cyt. ustawy (art. 12 ust. 3 i nast.) wynika, że w posiedzeniach Kolegium do Spraw Służb Specjalnych uczestniczą także Szef ABW, Szef AW, Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Szef Służby Wywiadu Wojskowego, Przewodniczący Sejmowej Komisji do Spraw Służb Specjalnych. Ponadto swego przedstawiciela do udziału w posiedzeniach Kolegium (spełniającego wymagania określone w przepisach o ochronie informacji niejawnych w zakresie dostępu do informacji niejawnych o klauzuli tajności „ściśle tajne”) może delegować Prezydent RP. Przewodniczący Kolegium do Spraw Służb Specjalnych może również zapraszać do udziału w posiedzeniach tego kolegium przewodniczących właściwych komisji sejmowych, przedstawicieli organów oraz inne osoby, których uczestnictwo jest niezbędne ze względu na tematykę obrad.

W cyt. ustawie o ABW i AW (art. 1 ust. 6) wskazano tryb powołania Sekretarza Kolegium do Spraw Służb Specjalnych. Sekretarza Kolegium powołuje, spośród osób spełniających wymagania okre-

ślone w przepisach o ochronie informacji niejawnych (w zakresie dostępu do informacji niejawnych o klauzuli tajności „ściśle tajne”), i odwołuje Prezes Rady Ministrów. Sekretarz Kolegium organizuje pracę Kolegium i w tym zakresie może występować do organów administracji rządowej o przedstawienie informacji niezbędnych w sprawach rozpatrywanych przez Kolegium. Obsługę Kolegium do Spraw Służb Specjalnych zapewnia Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. W przepisach dotyczących funkcjonowania Kolegium do Spraw Służb Specjalnych rozszerzone zostały uprawnienia do programowania, nadzoru i koordynacji działań służb specjalnych z innymi organami lub służbami właściwymi w zakresie przestępczości karnej skarbowej. Kolegium temu zostały przypisane również inne zadania, które wcześniej pozostawały w kompetencjach Komitetu Ochrony Informacji Niejawnych. Występowało bowiem nakładanie się kompetencji obu organów oraz powielanie się ich składu osobowego. Jednocześnie szefowie służb specjalnych zostali wyłączeni ze składu kolegium.

Ustawowe dyspozycje co do powołania organizacji i kompetencji Kolegium do Spraw Służb Specjalnych wymagają zwrócenia uwagi na łączną regulację prawną wszystkich imiennie wskazanych służb specjalnych w państwie oraz innych organów wykonujących działania dla ochrony bezpieczeństwa państwa.

6. Służbę Kontrwywiadu Wojskowego powołano na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709 ze zm.). Jest ona służbą specjalną właściwą w sprawach ochrony przed zagrożeniami wewnętrznymi dla obronności Państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.

Podstawę prawną działania, organizacji oraz określenia zadań Służby Kontrwywiadu Wojskowego stanowi przede wszystkim wskazana ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709 ze zm.), a ponadto Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia

25 września 2006 r. w sprawie świadectwa funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego (Dz.U. z dnia 29 września 2006 r.), jak również Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 października 2006 r. w sprawie nadania statutu Służbie Kontrwywiadu Wojskowego (M.P. z dnia 27 października 2006 r.).

Służba Kontrwywiadu Wojskowego przedmiotowo jest powołana do ochrony przed zagrożeniami wewnętrznymi dla obronności państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej, Sił Zbrojnych i jednostek MON¹⁰.

Zadania SKW zostały określone szeroko (w art. 5 cyt. ustawy o SKW i SWW). Są one następujące: po pierwsze, rozpoznanie, zapobieganie oraz wykrywanie popełnianych przez żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, funkcjonariuszy SKW i SWW oraz pracowników SZ RP i innych jednostek organizacyjnych MON, przestępstw: a) przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych określonych w rozdziale XVI Kodeksu karnego, a także innych ustawach i umowach międzynarodowych, b) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej określonych w rozdziale XVII Kodeksu karnego oraz takich czynów skierowanych przeciwko państwom obcym, które zapewniają wzajemność, c) określonych w art. 140 Kodeksu karnego, d) określonych w art. 228 Kodeksu karnego, jeżeli mogą one zagrażać bezpieczeństwu lub zdolności bojowej SZ RP lub innych jednostek organizacyjnych MON, e) przeciwko ochronie informacji określonych w rozdziale XXXIII Kodeksu karnego, jeżeli mogą one zagrażać zdolności bojowej SZ RP lub innych jednostek organizacyjnych MON, a także takich czynów skierowanych przeciwko państwom obcym, które zapewniają wzajemność, f) określonych w art. 33 ustawy z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

¹⁰ Zob. w szczególności: K. KULA, *Obszar działania Służby Kontrwywiadu Wojskowego*, «WPP» 4/2010, s. 15-35; W. KUBICA, A. HATAŁSKA-GORZKI, *Służba policyjna czy kontrwywiad. Rzecz o teoretycznym sporze kompetencyjnym*, «WPP» 1/2011, s. 19-27; A. ŻEBROWSKI, J. BABUŁA, M. ŻMIGRODZKI, *Rola służb specjalnych w siłach zbrojnych. Wywiad i kontrwywiad*, Kraków 1999.

g) związanych z działalnością terrorystyczną oraz innych niż wymienione w lit. a i godzących w bezpieczeństwo potencjału obronnego państwa SZ RP oraz jednostek organizacyjnych MON, a także państw, które zapewniają wzajemność; po drugie, współdziałanie z Żandarmerią Wojskową i innymi organami uprawnionymi do ścigania przestępstw określonych powyżej; po trzecie, realizowanie w granicach swojej właściwości zadań określonych w przepisach ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych; po czwarte, uzyskiwanie, gromadzenie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć znaczenie dla obronności państwa, bezpieczeństwa lub zdolności bojowej SZ RP lub innych jednostek organizacyjnych MON w zakresie określonym w pkt 1, oraz podejmowanie działań w celu eliminowania ustalonych zagrożeń; po piąte, prowadzenie Kontrwywiadu Radioelektronicznego oraz przedsięwzięć z zakresu ochrony kryptograficznej i kryptoanalizy; po szóste, uczestniczenie w planowaniu i przeprowadzaniu kontroli, realizacji umów międzynarodowych dotyczących rozbrojenia; po siódme, ochrona bezpieczeństwa jednostek wojskowych, innych jednostek organizacyjnych MON oraz żołnierzy wykonujących zadania służbowe poza granicami państwa; po ósme, ochrona bezpieczeństwa badań naukowych i prac rozwojowych zleconych przez SZ RP i inne jednostki organizacyjne MON oraz produkcji i obrotu towarami, technologiami i usługami o przeznaczeniu wojskowym zamówionymi przez SZ RP i inne jednostki organizacyjne MON w zakresie określonym w pkt 1; po dziewiąte, podejmowanie działań przewidzianych dla SKW w innych ustawach, a także umowach międzynarodowych, którymi Rzeczpospolita Polska jest związana. Ponadto zadania Służby Kontrwywiadu Wojskowego są rozszerzone, bowiem obejmują również rozpoznawanie oraz wykrywanie wymienionych przestępstw, popełnionych we współdziałaniu z żołnierzami pełniącymi czynną służbę wojskową funkcjonariuszami SWK i SWW lub pracownikami SZ RP i innych jednostek organizacyjnych MON.

Zwraca uwagę przyzwolenie ustawowe co do tego, że Służba Kontrwywiadu Wojskowego może prowadzić działalność poza grani-

cami Rzeczypospolitej Polskiej w związku z jej działalnością na terytorium państwa i to wyłącznie w zakresie realizacji zadań ustawowych.

Szef SKW w celu realizacji zadań podległej mu służby może podejmować współpracę z właściwymi organami i służbami innych państw. Jednakże podjęcie odnośnej współpracy może nastąpić po uzyskaniu zgody Prezesa Rady Ministrów. Prezes Rady Ministrów przed wyrażeniem zgody zasięga opinii Ministra Obrony Narodowej.

Minister Obrony Narodowej określa kierunki działania SKW w drodze wydania wytycznych. W przypadku powołania Ministra Koordynatora Służb Specjalnych określenie kierunków działania SWW w drodze wytycznych następuje w uzgodnieniu z tym ministrem. Odnośne wytyczne zatwierdza Prezes Rady Ministrów. Szef SKW najpóźniej na 3 miesiące przed końcem roku kalendarzowego przedstawia Ministrowi Obrony Narodowej roczny plan działania na rok następny. Ponadto przedstawia corocznie do dnia 31 marca Prezesowi Rady Ministrów oraz Ministrowi Obrony Narodowej sprawozdania z działalności i wykonania budżetu SKW za poprzedni rok kalendarzowy. Wskazane wytyczne, plany i sprawozdania opiniuje Kolegium do Spraw Służb Specjalnych. Wymienione plany i sprawozdania zatwierdza Minister Obrony Narodowej. Minister Obrony Narodowej przekazuje niezwłocznie Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej wytyczne oraz zatwierdzone plany i sprawozdania wraz z opiniami Kolegium do Spraw Służb Specjalnych.

Organizacja strukturalna Służby Kontrwywiadu Wojskowego jako centralnego organu administracji rządowej i jego urzędu oparta jest na zasadach jednoosobowego kierownictwa, centralizacji i podległości służbowej oraz hierarchicznego podporządkowania.

Zasada centralizmu Służby Kontrwywiadu Wojskowego wyraża się w tym, że Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego jest centralnym organem administracji rządowej działającym przy pomocy SKW, który jest urzędem administracji rządowej (art. 3 ust. 1 cyt. ustawy o SKW i SWW). Jest to także wyrazem dyrektywy organizacyjnej, którą określa się mianem zasady jednoosobowego kierownictwa w administracji. SKW jako całość oraz poszczególne jednostki SKW podporządkowane są organom jednoosobowym. Zgodnie z zasadą jednoosobowego

kierownictwa w administracji, całością SKW oraz każdą jej jednostką organizacyjną kieruje zawsze jedna osoba. Szef SKW podlega Ministrowi Obrony Narodowej, z zastrzeżeniem ustawowo określonych uprawnień Prezesa Rady Ministrów (lub Ministra Koordynatora Służb Specjalnych w przypadku jego powołania). Działalność Szefa SKW podlega kontroli Sejmu (art. 3 ust. 2 i 3 cyt. ustawy o SKW i SWW).

Zasada hierarchicznego podporządkowania w administracji wyraża regułę, zgodnie z którą organy SKW tworzą hierarchię, na szczycie której stoi Szef SKW. Oznacza to podporządkowanie funkcjonariuszy SKW niższego szczebla funkcjonariuszom nadrzędnym. Zasada hierarchicznego podporządkowania wyraża się również w wewnętrznym podporządkowaniu funkcjonariuszy SKW, w ramach poszczególnych jednostek funkcjonariuszy SKW, bezpośrednio przełożonemu.

Szefa Służby Kontrwywiadu Wojskowego (art. 13 ust. 1 cyt. ustawy o SKW i SWW) powołuje i odwołuje (na wniosek Ministra Obrony Narodowej) Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Prezydenta RP oraz Kolegium do Spraw Służb Specjalnych i Sejmowej Komisji Spraw Służb Specjalnych. Nowe wojskowe służby specjalne jako urzędy administracji rządowej znajdujące się w gestii centralnego organu administracji rządowej są zdeterminowane tym, że ich organizacja oraz uprawnienia funkcjonariuszy w podstawowym zakresie posiadają analogiczne uprawnienia funkcjonariuszy ABW i AW. Zachowano kontrolę nad stosowaniem przez służby specjalnych środków inwigilacji (podsluchy, tajne przeglądanie korespondencji).

Analiza stanu normatywnego i motywów ustawodawczych prowadzi do wniosku, że w celu wzmocnienia cywilnej kontroli nad działalnością kontrwywiadu i wywiadu wojskowego zmniejszono ograniczenia w przepływie informacji na linii służby – organy władzy – centralne instytucje państwowe. Ochrona informacji niejawnych powoduje organizacyjne rozwiązania tego rodzaju, że Szefowie SKW i SWW podlegają Ministrowi Obrony Narodowej, a ponadto, w ustalonym przez Prezesa RM w zakresie, podlegają również Ministrowi Koordynatorowi Służb Specjalnych (art. 8 ust. 1 cyt. ustawy). Prezes RM wyraża zgodę na podejmowanie przez służby współpracy z właściwymi organami i służ-

bami innych państw (art. 10 ust. 2 cyt. ustawy). Przyznanie Prezesowi RM nowych kompetencji wobec służb (SKW i SWW) umożliwiło sprawowanie realnej kontroli oraz zapewniło realizację przez kontrwywiad i wywiad wojskowy ustawowych zadań merytorycznych.

7. Służba wywiadu wojskowego jest służbą specjalną właściwą w sprawach ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi dla obronności Państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej Sił Zbrojnych RP oraz innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.

Podstawę prawną działania, organizacji oraz zadań Służby Wywiadu Wojskowego stanowi przede wszystkim wskazana ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709 ze zm.), a ponadto Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 maja 2008 r. w sprawie nadania statutu Służbie Wywiadu Wojskowego (M.P. z dnia 28 maja 2008 r.).

Służba Wywiadu Wojskowego przedmiotowo jest powołana do ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi państwa oraz do ochrony bezpieczeństwa i zdolności bojowej Sił Zbrojnych i jednostek wojskowych. Ustawowo określony zakres kompetencji SWW jest skorelowany z wyposażeniem tej służby w odpowiedni zakres zadań.

Zadania SWW zostały szeroko określone (art. 6 cyt. ustawy o SKW i SWW). Są one następujące: po pierwsze, uzyskiwanie, gromadzenie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla: a) bezpieczeństwa potencjału obronnego Rzeczypospolitej Polskiej, b) bezpieczeństwa i zdolności bojowej SZ RP, c) warunków realizacji, przez SZ RP, zadań poza granicami państwa; po drugie rozpoznawanie i przeciwdziałanie: a) militarnym zagrożeniom zewnętrznym godzącym w obronność Rzeczypospolitej Polskiej, b) zagrożeniom międzynarodowym terroryzmem; po trzecie, rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi oraz towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią masowej

zagłady i zagrożeń związanych z rozprzestrzenianiem tej broni oraz środków jej przenoszenia, po czwarte, rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń występujących w rejonach napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych mających wpływ na obronność państwa oraz zdolność bojową Sił Zbrojnych RP, a także podejmowanie działań mających na celu eliminowanie tych zagrożeń, po piąte, prowadzenie wywiadu elektronicznego na rzecz Sił Zbrojnych RP oraz przedsięwzięcie z zakresu kryptoanalizy i kryptografii; po szóste, współdziałanie w organizowaniu polskich przedstawicielstw wojskowych za granicą; po siódme, uczestniczenie w planowaniu i przeprowadzaniu kontroli realizacji umów międzynarodowych dotyczących rozbrojenia; po ósme, podejmowanie innych działań przewidzianych dla SWW w odrębnych ustawach, a także umowach międzynarodowych, którymi Rzeczpospolita Polska jest związana.

Zadania ustawowo przydzielone SWW są w zasadzie realizowane poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. Wszelako działalność SWW na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej może być prowadzona, ale wyłącznie w związku z działalnością tej pierwszej poza granicami państwa. Realizacja czynności ustawowo określonych (art. 29, art. 31 ust. 1, art. 33 ust. 1 oraz art. 34 ust. 1 cyt. ustawy) dopuszczalna jest wyłącznie za pośrednictwem SKW albo Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego odpowiednio do ich kompetencji.

Minister Obrony Narodowej określa kierunki działania SWW w drodze wydania wytycznych. W przypadku powołania Ministra Koordynatora Służb Specjalnych określenie kierunków działania SWW w drodze wytycznych następuje w uzgodnieniu z tym Ministrem. Odnośne wytyczne zatwierdza Prezes Rady Ministrów. Szef SWW, najpóźniej na 3 miesiące przed końcem roku kalendarzowego przedstawia Ministrowi Obrony Narodowej roczny plan działania na rok następny. Ponadto przedstawia corocznie do dnia 31 marca Prezesowi Rady Ministrów oraz Ministrowi Obrony Narodowej sprawozdania z działalności i wykonania budżetu SWW za poprzedni rok kalendarzowy. Wskazane wytyczne, plany i sprawozdania opiniuje Kolegium do Spraw Służb Specjalnych. Wymienione plany i sprawozdania zatwierdza Minister Obrony Narodowej. Minister Obrony Narodowej przekaza-

zuje niezwłocznie Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej wytyczne, oraz zatwierdzone plany i sprawozdania wraz z opiniami Kolegium do Spraw Służb Specjalnych.

Struktura organizacyjna Służby Wywiadu Wojskowego jako centralnego organu administracji rządowej i jego urzędu oparta jest na zasadach obowiązujących w administracji co do jednoosobowego kierownictwa, centralizmu i podległości służbowej oraz hierarchicznego podporządkowania. Zasada centralizmu administracyjnego Służby Wywiadu Wojskowego wyraża się w tym, że Szef Służby Wywiadu Wojskowego jest centralnym organem administracji rządowej działającym przy pomocy SWW, który z kolei jest właśnie ego urzędem administracji rządowej (art. 3 ust. 1 cyt. ustawy o SKW i SWW). Jest to także wyrazem dyrektywy organizacyjnej w administracji, którą określa się mianem zasady jednoosobowego kierownictwa. Mianowicie, SWW jako całość oraz poszczególne jednostki SWW podporządkowane są organom jednoosobowym. Zgodnie z zasadą jednoosobowego kierownictwa w administracji, całością SWW oraz każdą jej jednostką organizacyjną kieruje zawsze jedna osoba.

Szef SWW jest centralnym organem administracji rządowej i podlega Ministrowi Obrony Narodowej, z zastrzeżeniem ustawowo określonych uprawnień dla Prezesa Rady Ministrów (lub Ministra Koordynatora Służb Specjalnych w przypadku jego powołania). Niezależnie od tego, działalność Szefa SWW podlega kontroli Sejmu (art. 3 ust. 2 i 3 cyt. ustawy o SKW i SWW).

Zasada hierarchicznego podporządkowania w administracji wyraża regułę, zgodnie z którą organy SWW tworzą hierarchię, na szczycie której stoi Szef SWW. Oznacza to podporządkowanie funkcjonariuszy SWW niższego szczebla funkcjonariuszom nadrzędnym. Zasada hierarchicznego podporządkowania wyraża się również w wewnętrznym podporządkowaniu funkcjonariuszy SWW, w ramach poszczególnych jednostek funkcjonariuszy SWW, bezpośrednio przelożonemu.

Szefa Służby Wywiadu Wojskowego (art. 13 ust. 1 cyt. ustawy o SKW i SWW) powołuje i odwołuje (na wniosek Ministra Obrony Narodowej) Prezes Rady Ministrów po zasięgnięciu opinii Prezydenta RP oraz Kolegium do Spraw Służb Specjalnych i Sejmowej Komisji

Spraw Służb Specjalnych. Prezes Rady Ministrów, zwracając się do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wyrażenie opinii w sprawie powołania (bądź odwołania), załącza opinię Kolegium do Spraw Służb Specjalnych i Sejmowej Komisji do Spraw Służb Specjalnych (art. 13 ust. 2 cyt. ustawy o SKW i SWW).

Minister Obrony Narodowej na wniosek Szefa Służby Wywiadu Wojskowego powołuje i odwołuje zastępców Szefa SKW po zasięgnięciu opinii Sejmowej Komisji do Spraw Służb Specjalnych (art. 13 ust. 3 ustawy o SKW i SWW).

Zwrócić trzeba uwagę na to, że na Szefa SWW można powołać osobę niebędącą żołnierzem zawodowym lub funkcjonariuszem SKW lub SWW.

Powołanie na stanowisko Szefa SWW (lub jego zastępców) osoby niebędącej żołnierzem zawodowym albo funkcjonariuszem SWW jest równoznaczne z nawiązaniem stosunku pracy na podstawie powołania, w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy (art. 15 cyt. ustawy o SKW i SWW). Na Szefie SWW ciąży obowiązek niezwłocznego przekazania Prezydentowi RP i Prezesowi Rady Ministrów informacji mogących mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej (z powiadomieniem Ministra Obrony Narodowej). Ponadto Szef SWW przekazuje niezwłocznie Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej odnośne informacje w każdym przypadku, kiedy Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej tak zdecyduje. W przypadku, gdy odnośne informacje dotyczą spraw objętych zakresem działania właściwego Ministra, Szef SWW przekazuje je temu Ministrowi, chyba, że Prezes Rady Ministrów zdecyduje inaczej.

Szef SWW kieruje podległymi sobie służbami bezpośrednio lub przez swoich zastępców. Może on upoważnić podległych żołnierzy zawodowych lub funkcjonariuszy do załatwiania spraw w jego imieniu w określonym zakresie.

Szef SWW w drodze zarządzeń (niepodlegających ogłoszeniu) określa sposoby, metody i formy wykonywania zadań w służbie w zakresie nieobjętym innymi przepisami.

Minister Obrony Narodowej (po uzyskaniu zgody Prezesa Rady Ministrów) nadaje SWW w drodze zarządzenia statut, który określa organizację wewnętrzną SWW. Szef SWW po uzyskaniu zgody Ministra Obrony Narodowej, w drodze zarządzeń, nadaje regulaminy organizacyjne jednostkom organizacyjnym SWW, w których określa ich strukturę wewnętrzną i szczegółowe zadania. Szef SWW, w drodze zarządzeń, tworzy, przekształca i likwiduje ośrodki szkolenia służb, określając ich strukturę, zadania oraz zasady funkcjonowania w zakresie nieobjętym innymi przepisami.

Ponadto Szef SWW może tworzyć zespoły o charakterze stałym lub doraźnym, określając ich nazwę, skład osobowy oraz szczegółowy zakres i tryb działania.

Statut organizacyjny przewiduje wydzielenie określonych jednostek Służby Wywiadu Wojskowego. Zostały one określone w przepisie paragrafu drugiego pkt 1 Zarządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 maja 2008 r. w sprawie nadania statutu Służbie Wywiadu Wojskowego. Są to następujące jednostki organizacyjne SWW: Gabinet Szefa, Departament I, Departament II, Departament III, Biuro Zagrożeń Globalnych, Biuro Ochrony i Osłony, Biuro Administracyjno-Finansowe, Biuro Kadr, Biuro Prawne, Biuro Ewidencji i Archiwum oraz samodzielny audytor.

8. Wbrew rozpowszechnionym poglądom i przyzwyczajeniom myślowym wojskowe służby specjalne obejmują jeszcze jedną wyspecjalizowaną formację.

Przepisy ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154 ze zm.) przewidują, że działające przy Radzie Ministrów Kolegium do Spraw Służb Specjalnych nadzoruje – m.in. jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach programowania, nadzorowania i koordynowania działalności pięciu wskazanych służb specjalnych oraz podejmowanych do ochrony bezpieczeństwa państwa – „służby rozpoznania Sił Zbrojnych” (art. 11 cyt. ustawy).

Określenie ustawowe „służby rozpoznania Sił Zbrojnych” używane w kontekście wszystkich wymienionych imiennie służb specjal-

nych, „a nawet w kontekście innych organów ścigania” oznacza, że ustawa dopuszcza jeszcze istnienie niewyodrębnionych organizacyjnie służb rozpoznania Sił Zbrojnych¹¹. Powstaje tutaj uzasadnione pytanie, czy te służby rozpoznania Sił Zbrojnych mieszczą się w ramach wcześniej imiennie wskazanych służb specjalnych (resortowych czy wojskowych). Nie ma podstaw do wnioskowania zawężającego. Istnieją powody, wręcz do przyjęcia, że w systemie służb specjalnych państwa dopuszcza się istnienie nieujawnionej imiennie i niewskazanej wprost albo pośrednio takiej właśnie służby rozpoznania. Podstawa organizacyjna i oprogramowanie jej działalności ma zapewne charakter utajniony.

Ustawa o ABW i AW tylko jeden raz wymienia służby rozpoznania Sił Zbrojnych RP (art. 11) w kontekście zakresu kompetencji Kolegium do Spraw Służb Specjalnych. Odnosi się to przy tym do działań podejmowanych dla ochrony bezpieczeństwa państwa.

Specyfika wojskowa wymaga posługiwania się różnymi instrumentami, działaniami i formami aktywności. Uwaga ta ma zresztą odniesienie historyczne, bo retrospekcja doprowadza do takich ustaleń.

Nieprzerwane rozpoznawanie wojskowe zawsze towarzyszyło przecież wszelkiej działalności wojskowej, a jego cechą charakterystyczną jest fakt, że rozpoznanie było i jest prowadzone w sposób ciągły, nie tylko w czasie konfliktu zbrojnego, ale nawet na długo przed jego rozpoczęciem.

Rozpoznanie wojskowe przeciwnika ma dostarczyć takich informacji dowództwom, aby wiedzieli o przeciwniku więcej, niż on wiedział o wojsku. Oddziały wojskowe prowadzące rozpoznanie przeciwnika lub działające na jego zapleczu były zawsze nieliczne, ale mobilne. W okresie międzywojennym utworzono struktury Sił Zbrojnych (Sztab Generalny, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych), ale nie utworzono na szczeblu centralnym służby rozpoznania. Sprawy rozpoznania powierzono służbom wywiadu i kontr-

¹¹ W. KUBICA, A. HATAŁSKA-GORZKI, (*op. cit.*, s. 20) bez bliższego uzasadnienia niesłusznie zaliczają służby rozpoznania wojskowego Sił Zbrojnych do tzw. innych służb, a nie do służb specjalnych.

wywiadu wojskowego, funkcjonującym w ramach II oddziału sztabu generalnego WP.

Służbę rozpoznania utworzono dopiero w wojsku polskim sformułowanym na Zachodzie oraz na Wschodzie. Rozpoznanie wojskowe po zakończeniu II wojny światowej pozostawało w gestii dowództwa wojsk lądowych, a po jego rozwiązaniu i po kolejnych przekształceniach struktur dowódczych – znalazło się w strukturze głównego zarządu szkolenia bojowego jako oddział rozpoznania i walki elektronicznej. Notoryjne jest, że komórki rozpoznania funkcjonowały we wszystkich rodzajach sił zbrojnych, okręgach i jednostkach wojskowych.

Po przemianach ustawowych 1989-1990 wszelkie kompetencje w dziedzinie organizacji i funkcjonowania systemu wojskowego w siłach zbrojnych przejął Sztab Generalny Wojska Polskiego¹². Sprawy rozpoznania wojskowego w sztabie generalnym powierzono zarządowi analiz wywiadowczych i rozpoznawczych. Zadaniem tego zarządu było i jest gromadzenie informacji o militarnych zagrożeniach bezpieczeństwa państwa. W doktrynie wojskowej wskazuje się określone źródła pozyskiwania informacji w drodze rozpoznania: po pierwsze, ze źródeł otwartych; po drugie, ze źródeł osobowych; po trzecie, ze środków mobilnych¹³.

Standardy powszechnie dostępnej wiedzy ujawniają, że obecny system rozpoznania Sił Zbrojnych wykorzystuje podsystem centralny oraz jednostki rozpoznania ogólnowojskowego, radioelektronicznego, radiolokacyjnego, powietrznego i morskiego, podległe dowódcom rodzajów sił zbrojnych. Rozpoznanie wojskowe to wykorzystanie najnowocześniejszych technik informatycznych, bezałogowych statków powietrznych i kompatybilność systemów lokacyjnych.

Podjęmując próbę zuniformizowania organizacyjnego służby rozpoznania wojskowego, należy rozważyć, czy jego militarna przynależność ma aktywizować się w konwencji organów bezpieczeństwa

¹² Wprowadzona w 1997 r. ustawa kompetencyjna oraz dokumenty wykonawcze usytuowały jednostki organizacyjne Sztabu Generalnego WP w strukturze MON, Por. F. GAĞOR, *Słowo wstępne*, «Kwartalnik Bellona» 2008, s. 6.

¹³ Zob. J. RUBINKOWSKI, *Rozpoznanie wojskowe – tradycje, współczesność i perspektywy*, «Kwartalnik Bellona» 2008, wyd. specj., s. 16-23.

państwa (zewnętrznego i wewnętrznego), czy w konwencji organu porządku publicznego albo również w konwencji organu ścigania, zwalczania i zapobiegania przestępczości i patologii.

Podejście retrospekcyjne pozwala zauważyć, że zmiany ustrojowe po 1989 r. spowodowały konieczność przeprowadzenia reformy państwa, w tym systemu obronnego i sił zbrojnych. Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o Urzędzie Ministra Obrony Narodowej – Dz.U. z 1995 r. Nr 13, poz. 59) precyzyjnie określa, że Minister Obrony Narodowej kieruje resortem, w którego skład wchodzi Sztab Generalny Wojska Polskiego.

Sztab Generalny WP został zorganizowany w cztery pionory funkcjonalne, którymi kierowali zastępcy szefa SGWP. Pierwszemu zastępcy ds. operacyjnych podlegały: Zarząd Operacyjno-Strategiczny, Zarząd Rozpoznania i Walki Radioelektronicznej, Zarząd Wojsk Łączności i Informatyki oraz Oddział Topograficzny¹⁴.

Sztab Generalny WP od roku 2007 stał się organem planistycznym z nową zmniejszoną strukturą. Wynikała ona z przesunięcia odpowiedzialności za planowanie operacyjne i planowanie zdolności obronnych do Dowództwa Operacyjnego Sił Zbrojnych oraz ze zmian w strukturze logistycznej Sił Zbrojnych RP i przekazania zadań wsparcia logistycznego do Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych.

Zostało utworzonych osiem zarządów o strukturze oddziałowej: 1) Zarząd Organizacji Uzupełnień – P1, 2) Zarząd Analiz Wywiadowczych – P2, Zarząd Planowania Operacyjnego – P3, Zarząd Planowania Logistyki – P4, Zarząd Planowania Strategicznego – P5, Zarząd Planowania Systemów Dowodzenia – P6, Zarząd Szkolenia – P7, Zarząd Planowania Rzeczowego – P8. Nowa struktura pionu operacyjnego wyraziła się w tym, że w miejsce Generalnego Zarządu (P3) został utworzony Zarząd Planowania Operacyjnego (P3), w którego skład wchodzi dziesięć oddziałów: planowania użycia sił zbrojnych, planowania operacji międzynarodowych, operacyjnego maskowania i przygotowania obszaru kraju, analiz operacyjnych, planowania

¹⁴ Zob. M. JĘDRZEJEWSKI, K. TROJAN, *O planowaniu operacyjnym*, «Kwartalnik Bellona» 2008 (wyd. spec.), s. 50-63.

mobilizacyjnego, analiz użycia wojsk lądowych, analiz użycia sił powietrznych, analiz użycia marynarki wojennej, analiz użycia wojsk specjalnych, obrony terytorialnej i Żandarmerii Wojskowej, gotowości bojowej i mobilizacyjnej. Do jego kompetencji należy planowanie strategicznego rozwinięcia i użycia Sił Zbrojnych RP na okres pokoju, kryzysu i wojny w sojuszniczych i narodowych operacjach połączonej oraz udziału w operacjach międzynarodowych, a także generowanie potrzeb mobilizacyjnych, wielkości, struktury i wyposażenia Sił Zbrojnych RP.

Pojęcie zagrożenia państwa należy rozumieć z uwzględnieniem czynników politycznych, militarnych, ekonomicznych, społecznych, oraz wielu innych (niezdefiniowanych). Znaczącym prawdopodobieństwem objęte są zagrożenia o charakterze niemilitarnym (np. terroryzm, ekstremizmy, proliferacja broni masowego rażenia, przestępczość, masowe migracje (imigracje, reemigracje i repatriacje), zagrożenia ekologiczne, cyberterroryzm. Zagrożenia niemilitarne mogą powstawać na tle sprzeczności w stosunkach społeczno-politycznych, finansowo-gospodarczych, ekologicznych czy np. etniczno-religijnych.

Obserwacja określonych symptomów umożliwia diagnozowanie stanu zagrożenia bezpieczeństwa suwerenności państwa. Bardzo ważne jest, aby była dokonywana w sposób ciągły i z wykorzystaniem wszelkich dostępnych narzędzi. Umożliwi to zaobserwowanie występujących tendencji oraz różnorodnych zmian, ale też pozwoli na określenie okresu stagnacji. Kwestią, która może sprawić trudność, jest klasyfikacja symptomów według prawdopodobieństwa ich wystąpienia, ale z równoczesnym uwzględnieniem podatności elementów bezpieczeństwa na oddziaływanie i zagrożenie.

THE LEGAL AND CONSTITUTIONAL STATUS OF
PARTICULAR MILITARY SPECIAL SERVICES

Summary

The subject of this study is an account of all the special services in the Polish military, a description of their legal and constitutional status and the scope of their powers, and an account of the formula for their activities as prescribed by statutory law. A point of paramount significance which is often ignored is the verification of the existence of a military reconnaissance service in the Polish Armed Forces. Another important point is the confirmation that the military special services do not have the legal capacity to act as a party to criminal proceedings.